

DINCOLO DE TIMPUL TRECUT AL MANUSCRISSELOR DE POEZIE

Am putea oare contesta faptul ce dezvăluie obligațiunile criticului și istoricului literar, axat pe reevaluarea și interpretarea valorilor, de a observa (cu ochiul treaz!) ceea ce nu s-a spus și ceea ce mai rămâne din biografiile și creația unor scriitori? Aceste repere au și întregit cuprinsul volumului *Fețele nevăzute ale manuscriselor de poezie* (Chișinău, Tipografia centrală, 2008), semnat de Mihail Dolgan.

Scopul în sine al cărții, după cum ne avizează autorul, este de a scoate la lumină mai multe recenzii interne: „aranjate în acest volum în ordine cronologică, pentru a lăsa să transpară evoluția criticului, dar și a poeziei contemporane supuse primului examen de estimare” (p. 4). Pe aceeași pagină, sunt enumerate și principiile de care s-a ținut cont la redactarea „recenziilor”, între care menționăm: „să le scriu cu aceeași seriozitate și responsabilitate profesională ca și articolele propriu-zise menite pentru publicare”, „să vorbesc, în primul rând, de părțile „tari”, „pozitive” ale manuscrisului (chiar dacă eram sfătuit să nu mă „opresc” la ele), și numai după aceea (cu dreptul moral câștigat) să mă ocup detaliat și cu dovezi probante, în sprijinul obiecțiilor formulate, de părțile vulnerabile, «negative», insuficiente realizate artistic”, „să formulez obiecții severe referitor la încălcările de către autor a cerințelor prevăzute de poezia-artă a cuvântului, dar să fac această operație în mod binevoitor, cu respectarea echilibrului gospodăresc și a spiritului constructiv”, „să vin cu sugestii și sfaturi concrete”.

Argumentul cercetătorului literar M. Dolgan mai constă și în faptul că a descoperit mai multe vechi afirmații (cu referință la scriitorii și opera acestora, expuși în cuprinsul studiului) ce nu au temei și pot fi revăzute și suplinite cu noi opinii: „Două criterii fundamentale mi-au prezidat munca neșoară de primul formulator de opinie asupra unei cărți în devenire: toate cerințele și doleanțele înainte le-am examinat – sincer și obiectiv – din perspectiva legilor artei poetice și din perspectiva adevărului vieții și al adevărului artistic” (p. 7-8).

Chiar din lectura primelor pagini ale *Fețelor nevăzute...* se observă că autorul nu este un cercetător literar „cuminte”, ci un neobosit căutător al conexiunilor literare, culturale, sociale, moraliste etc.: „Poeziile mai noi ale lui L. Damian te captivează, îți răscolesc sufletul, te îndeamnă la meditații grave; ele sunt oglinda fidelă a unei vieți intense de poet civic cu mari responsabilități, cu frământările și aspirațiile lui, trecute printr-o viziune originală, cu largi și eficiente posibilități de transfigurare artistică” (p. 23).

Putem spune că M. Dolgan posedă o îndărătnicire amiabilă care-l caracterizează, refuzând întotdeauna să provoace larmă literară prin procedee *simpliste*. În schimb, preferă travaliul dur, calm și onest. Autorul pare a nu fi tentat niciodată *imposibilul*, deoarece are drept scop de a surprinde acel *posibil* relativ și optim, ce se citește prin filigran, în creația cutărui sau cutărui scriitor: „Poet umoristic prin vocație, Petru Cărare este unul din puținii scriitori de la noi, care își urmează cu o perseverență demnă de invidiat calea aleasă, cu toate că această cale – lupta cu ajutorul glumei, ironiei și satirei contra metehnelor morale ale oamenilor sau contra aspectelor vulnerabile ale societății – este anevoioasă și nu lipsită de riscuri [...] Noul volum de versuri „Săgeți” (Cartea moldovenească, 1972)

vine să continue și, în bună măsură, să adâncească – cu destule probe artistice concludente, care însă nu vădesc mari salturi estetice calitative” (p. 125-126). În acest context, poetul ar fi „dator să-și exprime în mod răspicat și de pe poziții înaintate ale timpului atitudinea sa combativă față de orice eveniment sau fenomen reflectat. Nu un umanism abstract și anistoric, ci unul concret și determinat socialmente e chemat să promoveze el în versurile-i militante” (p. 135).

Astfel, pretenția sau doar aparența de sinteză nu poate și nici nu reușește să ignore că, în cele mai multe cazuri, numele autorilor, promovate ca titlu al recenziilor, nu ne intrigă. De la sine e clar că, alături de numele unor condeieri (azi am fi spus *tastieri!*), aflate în vizorul statornic al criticului, vom atesta și autori mai „stingheriți” cu modeste prezențe, trecuți în revistă pentru prima dată (la vremea lor!). Dacă e cazul unora ca Teodora Braga, Victoria Fonari, Mihai Morăraș, Simion Ghimpu, Lidia Vrabie ș.a., faptul e lipsit de consecințe, întrucât eticheta care-i reunește e cea de autori promițători – alții, în numele generației lor, ar putea să protesteze. Bunăoară, grupul destul de omogen al irepetabililor și truverilor, numiți și „Ochiul al treilea” (Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, Leo Buntaru, Ion Hadârcă, Nina Slutu-Soroceanu ș.a.) nu poate nicidecum încadra și numele unor autori convulsivi-problematizanti (Ion Cuzuioc, Mihai Lescu, Gheorghe Bosi-Dumneanu ș. a.) care, mai potrivit, ar putea figura în categoria unei alte generații ce i-ar reprezenta și caracteriza.

Totalizarea la care aspiră M. Dolgan ar merita o mai sporită atenție la nivelul distribuției. Posibil că autorul *Fețelor nevăzute...* insistă asupra unor specificări/caracterizări de natură mai detaliată intra- sau extratextuală, fapt care oferă sentimentul că se vede antrenat la o acțiune de îmbrățișare totalizantă. Aceste manuscrise, devenite ulterior cărți, fie de poezie, fie de proză, eseistică sau critică literară reprezintă, în sine, un fragment din mișcarea literară din Moldova anilor respectivi, având, la chimir, conștiința timpului scris. Redescoperite astăzi, într-un prezent poate și defavorabil, recenziile aduc cu ele aerul mileniului trecut.

Astfel, antrenând când generalitatea cea mai netedă, când deosebirile și necunoscutele secrete biografice ale unor scriitori (care par a-și fi uitat demult titlurile propriilor cărți!), criticul M. Dolgan mai caută acele prozități prin care respiră marmora.

VITALIE RĂILEANU
Institutul de Filologie al A.Ș.M.